

Mitja Durnik

Štiblar, Franjo: Bančništvo kot hrbtenica samostojne Slovenije.

Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

347 strani, (ISBN978-961-254-227-6), 39 evrov

V času globalne gospodarske krize je vloga bank še posebej izpostavljena. V veliki meri ravno njihovo delovanje pomembno vpliva na strategije, ki jih države uporabljajo za zmanjševanje negativnih učinkov v mednarodnem in domačem poslovanju. Avtor v knjigi *Bančništvo kot hrbtenica samostojne Slovenije* izhaja iz predpostavke, da je bančništvo eden pomembnejših parametrov razvoja slovenske države in njene poznejše integracije v evropsko okolje. Slednje je bilo posebej pomembno pri pripravah na uvedbo evra kot nove valute. Po avtorjevem mnenju je dodana vrednost v razvoju slovenskega bančnega sistema v tem, da so banke večinoma ostale v domači lasti, obenem pa, kot je v knjigi posebej izpostavljeno, so neslavno sodelovale pri mnogih menedžerskih prevzemih oziroma pri t. i. »tajkunizaciji«.

Knjiga ima štiri dele. V prvem delu obravnava zgodovinske okoliščine bančništva pred osamosvojitvijo in poudarja pomen Banke Slovenije kot osrednjega nadzornika bančnega sistema v Sloveniji. V drugem delu kronološko preučuje razvoj bančnega sistema v samostojni Sloveniji, v tretjem pa izpostavlja nekatere pomembne parametre razvoja sektorja, kot sta korporativno upravljanje in medsektorska primerjava bančnega sektorja v Sloveniji. V četrtem, sklepnem delu skuša ponuditi prihodnjo vizijo razvoja bančništva.

Avtor v prvem delu knjige poudarja, da je imelo bančništvo za Slovence pomembno vlogo že v času avstro-ogrškega cesarstva. V prvi dekadi 20. stoletja se je na t. i. »nenemškem« območju vzpostavljalo korporativno bančništvo, ki je pomenilo tudi ustanovitev prve domače inkorporirane banke – Ljubljanske kreditne banke. Z ustanovitvijo Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev leta 1918 so vrzel v izgubi nekdanjega avstro-ogrškega imperija zapolnili pozitivni učinki poddržavljanja podjetij in bank, odprtje jugoslovanskega trga ter ekspanzivna monetarna politika. V obdobju velike gospodarske in finančne krize v tridesetih letih prejšnjega stoletja je slovenski bančni sektor utrpel velike izgube in se soočil z drastičnim upadom bančnih aktivnosti. Pravna ureditev bančništva po drugi svetovni vojni do leta 1963 se je hitro spreminjala zaradi različnih vizij o prihodnjem ekonomskem in bančno-kreditnem sistemu. V obdobju administrativnega sistema (1945–1952) je potekala postopna centralizacija bančnih funkcij v Narodni banki Jugoslavije. Obdobje prve decentralizacije (1953–1965) je pomenilo prehod iz administrativnega upravljanja v samoupravljanje, kjer so se začele množično ustanavljati komunalne banke in hranilnice. Cilj reform v obdobju druge decentralizacije (1966–1971) je bil poskus izboljšanja delovanja celotnega gospodarstva, ob tem pa se je novim okoliščinam prilagodil tudi sistem načrtovanja. V obdobju ustavnih amandmajev iz leta 1971 (in 1972–1976) je država banke na novo definirala kot samoupravne finančne organizacije, ki naj bi jih gospodarstvo upravljalo neposredno.

Nova ustava iz leta 1974 je uveljavila nova načela upravljanja v poslovnih bankah, kjer je vsak posameznik pridobil pravico do upravljanja s tem, ko je vlagal svoje finančne vire. V tem obdobju je bilo poleg Narodne banke Jugoslavije ustanovljenih še osem narodnih bank v sistemu šestih republik in dveh avtonomnih pokrajin. Obdobje zakona o združenem delu (1977–1983) je pomenilo ustanavljanje nove oblike v bančnem sistemu – interne banke, ki so jo ustanovile temeljne organizacije združenega dela, delavcem pa je bilo omogočeno neposredno odločanje na polju financiranja in reprodukcije. Bančni sistem je bil zasnovan kot tristopenjski sistem z internimi, temeljnimi in združenimi bankami. Univerzalne poslovne banke iz preteklega obdobja so se spremenile v temeljne in združene banke. Leta 1989 je takratna jugoslovanska vlada začela izvajati pomembne reforme, ki so se pomembno navezovale tudi na bančni sektor z namenom približevanja bančnim sistemom v zahodnih državah.

Avtor v prvem delu poudari tudi pomembnost Banke Slovenije kot enega glavnih stebrov v gospodarskem razvoju Slovenije. Položaj »narodne« banke se je korenito spremenil z vstopom v evropsko monetarno unijo, kjer je banka instrumente denarne in tečajne politike prepustila Evropski centralni banki, še vedno pa izvaja naloge nadzora nad bankami v državi. Pred vstopom Slovenije v Evropsko unijo so leta 2000 predstavniki Svetovne banke in Mednarodnega denarnega sklada izvedli t. i. program ocene finančnega sektorja, kjer so ugotovili, da se je bančni sistem razvil v stabilen sistem z zadostnim kapitalom, ki je obenem odporen tudi na zunanje nestabilne razmere. Ob tem pa je bilo kot ena od težav izpostavljeno delovanje bančnega sistema v zaščitenem okolju, kjer je omejena konkurenca ovirala konsolidacijo sistema. Leta 2003 sta omenjeni instituciji ponovili nadzor in znova ugotovili, da je slovenski bančni sistem varen, vedno bolj pa se sooča s konkurenčnimi pritiski evropskih bank in povečevanjem tveganja za zmanjševanje kakovosti aktive. Ključno za delovanje slovenskega bančnega sistema je bilo tudi leto 2006, ko se je Slovenija pripravljala na prevzem skupne evropske valute evro.

Avtor v drugem delu, ki opisuje kronologijo razvoja bančništva v Sloveniji, posebej izpostavlja problem deviznih vlog v bankah v procesu osamosvajanja. Omenjeno vprašanje je bilo rešeno leta 2001 s Sporazumom o vprašanih nasledstva. Sporazum, ki ima od leta 2004 status mednarodne pogodbe, zavezuje nekdanje jugoslovanske republike k pogajanjem o jamstvu nekdanje države in Narodne banke Jugoslavije za devizne hranilne vloge varčevalcev v poslovnih bankah ali katerikoli podružnici. Na tem mestu je bilo ključno vprašanje, kako je jamstvo jugoslovanske federacije dejansko prešlo na državo naslednico na dan, ko je vzpostavila neodvisnost. V omenjenem kontekstu je še do danes v veliki meri ostal nerešen spor zaradi deviznih vlog hrvaških varčevalcev v Ljubljanski banki. Mnenje Evropskega sodišča za človekove pravice je, da morata Slovenija in Hrvaška omenjeni spor reševati v kontekstu pogajanj med državami naslednicami nekdanje Jugoslavije. Avtor na tem mestu argumentira stališče, da je finančna škoda zaradi neuspeha pri dogovarjanju s Hrvaško pravzaprav večja, kot pa bi bil neki dogovor, v okviru katerega bi se omenjene terjatve lahko poplačale.

V tretjem delu pisec ovrednoti stanje bančnega sektorja danes. Posebej pomembno dejstvo, ki ga izpostavlja, je padec dobička bančnega sistema med letoma 2007 in 2009. Banke so, s tem ko so se zadolževale v tujini, sodelovale v t. i. »napihovanju investicijskega balona« in, kot pravi avtor, do neke mere postale investicijske banke. V obdobju krize bi morale svoje zadolževanje dejansko zmanjšati, kar pa jim je le delno uspelo. Zmanjševanje dolga do tujih finančnih ustanov je zamenjal povečan dolg do Evropske centralne banke in do države. Avtor napoveduje, da se razmere kratkoročno med komitenti v gospodarstvu in prebivalstvom še ne bodo izboljšale, boniteta terjatev bo posledično še padala, kar bo pomenilo še nadaljnje slabšanje finančnega položaja bank. Svetovna finančna kriza je vsekakor vplivala na ročnost kreditov; podatki za leto 2008 kažejo, da je bilo 80 odstotkov kreditov kratkoročne narave. V knjigi je v tem delu široko predstavljen in raziskan tudi problem t. i. korporativnega upravljanja (angl. *corporate governance*). Štiblar poudarja, da je posebej pomembna lastniška struktura bank v Sloveniji, ki bi lahko vplivala na korporativno upravljanje. Kot nenazadnje ugotavlja pisec, sta za obdobje 2000–2008 značilni konsolidacija in koncentracija lastništva v slovenskih bankah.

V zadnjem delu knjige je predstavljen »pogled v prihodnost« slovenskega bančnega sistema. Pisec zagovarja »delno« vrnitev k solidarizmu tudi na polju bančništva. To pomeni strožjo regulacijo bank in preostalih igralcev na bančno-finančnem trgu. Kot argumentira Štiblar, bi slabšo možnost prihodnjega razvoja pomenilo, da bi banke prodajali tujim bančnim ustanovam. Obenem pa se strinja, da četudi bodo banke v prihodnosti v zasebnih rokah, morajo »služiti« javnosti v tistem delu, da zagotavljajo vsaj minimalni življenjski standard prebivalcev.

Avtor v veliki meri realistično predstavi probleme in izzive, s katerimi se sooča slovensko bančništvo. Prav tako je objektivna njegova ocena, na kakšen način bi morale banke ravnati v preteklosti, posebej v delu, ko bi se morale izogniti svoji vlogi v procesu »tajkunizacije« in privatiziranja slovenskih podjetij. Posebej pa se lahko strinjamo s Štiblarjevim mnenjem, da

bodo morale tudi banke v prihodnosti razumeti svojo širšo družbeno vlogo in prispevati svoj delež k »solidarizaciji« prostora, v katerem živimo. Omenjeno delo vsekakor prispeva k širšemu razumevanju tega, kar bi lahko opredelili kot »ekonomijo ravnovesja«. Knjiga, ki je prva celovita predstavitev bančništva pri nas, je najprej namenjena strokovni javnosti s tega področja, obenem pa lahko služi vsakomur, ki ga zanima delovanje bančnega sistema.

Daniel Popović

**Daniel Cohen: Tri predavanja o postindustrijski družbi.
Ljubljana: Založba Sophia (Zbirka Teorija), 2011.
156 strani, (ISBN 978-961-6768-28-3), 15,80 evra**

Knjiga treh predavanj Daniela Cohena o postindustrijski družbi na Collège de France oktobra 2005 je prvo delo tega francoskega ekonomista, ki je prevedeno v slovenski jezik.

Cohen v uvodnem delu poda široko definicijo postindustrijske družbe, pri čemer izhaja iz konceptov družbe storitev in informacijske družbe. Čeprav v družbi storitev »postane surovina, ki jo obdeluje človek, on sam« (str. xiii), avtor opozarja, da se terciarizirano gospodarstvo še zdaleč ni znebilo predmetov. Ker izhaja iz pozicije Zahoda pa tudi Evrope, ignorira dejstvo, da del industrijske proizvodnje dejansko ne izginja, temveč se zgolj seli v tretji svet, ki se šele industrializira. Nova ekonomija prinaša radikalno spremembo stare ekonomske paradigme, kot sta jo opisovala Adam Smith in Karl Marx. »Tovarne, ki ne potrebujejo delavcev« (str. 25) so prikaz tega paradigmatkega preloma. Cohen v nasprotju z Marxovo interpretacijo kapitalizma zagovarja stališče, da se kapitalizem v vsakem stoletju kaže na poseben način. V družbi znanja, kot jo poimenuje Daniel Bell, je namreč draga zasnova produkta, in ne njegova proizvodnja. Dober – čeprav pretiran – primer, ki ga izpostavi Cohen, je avtomobilsko podjetje Volkswagen, kjer »večino dela opravijo drugi proizvajalci, nemško podjetje pa le tisto, kar zna najbolje: nalepiti znak VW na sprednjo stran avtomobila« (str. xvi).

Cohenovo delo je strukturirano v tri poglavja. V prvem so predstavljeni razlogi za zaton industrijske družbe, v drugem so podrobneje obravnavani učinki globalizacije na industrijsko družbo, medtem ko avtor v tretjem poglavju neuspešnost regulacije postindustrijske družbe interpretira kot paradoks medsebojnega oddaljevanja socialnih modelov kljub potencialu skupnega soočanja s sodobnimi izzivi.

V prvem poglavju kot razlog za upehanje industrijske družbe navaja velike, tesno prepletene prelome: tretja industrijska revolucija konec 20. stoletja, nov način razumevanja človeškega dela, kulturna revolucija maja 1968, prevlada financ v 1980. letih in globalizacija. Pri predstavitvi tehnološke revolucije izhaja iz značilnosti revolucij po Schumpetru. Izpostavi tudi *general purpose technology*, večnamensko tehnologijo, ki presega prvotne zamisli iznajditeljev. Avtor nadaljuje z orisom toyotističnih načel organizacije dela, po katerih je odgovornost prenesena na večopravilnega delavca, medtem ko je produkcija prilagojena uporabniku. Kot pravi Cohen, je z vidika delavca stranka postala »osrednja figura njihove eksistence in v njihovih očeh tudi tisti, ki resnično deli ukaze« (str. xiv). Avtor poudarja, da informacijska revolucija ni – kot pretekle revolucije – energetska revolucija, temveč revolucija informacije in organizacije. Če je Ford izjavil, da se od delavcev »ne sme pričakovati, da bodo znali brati, pisati in govoriti angleško« (str. 16), je kasneje šolski sistem zrušil temelje fordizma. Čeprav so študentje maja 1968 zavrnili hierarhično družbo, se je družba »naučila zaposliti uporno mladino, ki pa je bila v nasprotju z delavci izobražena« (str. 18). Tudi borza si je s finančno revolucijo izborila moč nad upravljanjem podjetij. Delničarji so vodenje podjetij prepustili menedžerjem, ki tako niso več